

RÉDEY-KERESZTÉNY JÁNOS

Horváth Iván (1948–2024) halálára

*már hogyné lennék
alkalmatlan*

*nekrológot írni
Horváth Iván emlékére*

A Reneszánsz tanulmányok mesterképzési szakra jártam – Iván egyik innovációja volt ez annyi más egyéb mellett –, amikor nekem is megjelent egy tanulmányom a FiKon-ban, életemben az első. Ivánnak az egyik csütörtöki doktori órán felrémlt, hogy ez a *fikon* létező szó oksitán nyelven, és pedig ige, amely annyit tesz, 'csinál, alkot'. Innen ered hát a *Fiatalok Konferenciája* sorozat. Meddő kísérlet volt utánanézni a kifejezésnek.

Ez a műfaj, Iván táltosképzője, ahogy azt sokan hívtuk, nem csak doktoranduszoknak szólt. Magyar szakos évfolyamtársaimból páran közvetlenül az első félévüket töltötték el délelőttönként a Múzeum körút 4/A 417-es termében (ELTE BTK, Centre des Hautes Études de la Renaissance).

Az óra szimpóziumjelleggel az alsagsori büfében folyt tovább. Még ha megszeppent arcok vették is körül Ivánt, aki zavarba ejtő közvetlenséggel ecsetelte egyik irodalomtörténeti sejtését, nem volt kérdés, hogy akik ott ülhetnek, akár tudnak, akár tanulnak, kivételezettek. Irigy voltam – talán ütközés miatt nem látogathattam az órát. Egyszer azért a táltosképzős gárda ebédlőasztalához keveredtem. Vagyis ahogy helyet kerestem, Iván intett, hogy foglaljak helyet náluk. Lelki szemeim szép rendezői beállításában úgy tetszik, vele szemben ültem le. Mintha *Az utolsó vacsora* egyik nézőjeként állt volna módomban a tanítványok közé telepedni, és mintha nekem kezdte volna ecsetelni a régi magyar irodalomból elveszett versek hiszterézis görbéjének az elméletét. Friss levezetés volt ez akkor, még csak 2011-et írtunk.

Reneszánszosként egy alkalommal egyedül voltam az órán – négyfős évfolyamunk volt –, és azt javasolta, találjuk ki, hogyan lehet a teljes magyar irodalmat veszteségmentesen tárolni. (Nem emlékszem pontosan, ez volt-e, vagy más, amiben az együttgondolkodást igényelte tőlem.) Talán most sem sikerülne átlendülni a javaslat közvetlenségén: akkor az előző órák egyikén általa előadott verziót mondtam vissza mintegy védekezésből. Ötlete a genetikai információt tároló dezoxiribonukleinsav felhasználási lehetőségén alapult. Hiába, úgy izgultam, szinte a hátam közepére kívántam a helyzettel való szembesülést. Ki vagyok én, hogy egy ilyen tudóssal együtt ötleteljek?! Föl nem

érhettem ésszel. „Tanár úr! Én ezt az egészet nem értem!”, illetet volna mondanom. Azt hiszem, valódi elismerést váltott volna ki belőle: „Magának teljesen igaza van!”

Arra végképp nem lehet fölkeszültni, ha az élet egyik leghétköznapibb jelenetében elsőéves létére Ivánnal találja magát szemközt az ember, nemhogy az *olvasó*. Az A épület alagsori büféjében mintha egy izgatottságtól feszengős röpké ebéd erejéig egy asztalhoz tartozhatna vele. Erre tisztán emlékszem: elsőévesen a *Bevezetés a régi magyar irodalomtörténetbe* előadás után minden bátorságomat összeszedve megkérdeztem, hogy is volt annak az irodalomtörténésznek a neve, akiről Stéphane Mallarmé *Kockadobás* című költeményével összefüggésben esett szó. Ő nem azonnal válaszolt, hanem felvitt magával a 417-be, és ott hozta ismét tudomásomra:

– Mitsou Ronat.

– ... ?

Elbetűzte, leírtam, és megsejtettem valamit abból, hogy ha valakinek ilyen neve van, mint ez a két szó, azaz *egzotikus*; és ha ez elfér a régi magyar irodalom keretei között – akkor vagy nagyon elvétettem a házzszámot, vagy rettentő sok minden vár még rám. Rám, akinek még akkor sem lett volna érdemes el- vagy lemaradnia ezekről a jó dolgokról, ha rettenetesen keveset tud, és mindig is keveset fog tudni.

Így kezdődött, hogy azt, aki egyik kedves költője kapcsán egy egzotikus nevű hölgy után bátorkodott érdeklődni, asztalhoz ültette Horváth Iván. Így ismertem meg Ivánt, és így történt, hogy nem egészen jól ismertem meg. Saját belső őrlő kételyeim miatt, amit az őszinte csodálat és az elérhetetlenség görcse váltottak ki bennem. Bevallom, félreértettem őt. Amikor megjelent a FiKon-ban az első tanulmányom két rokonom „emlékének” ajánlva, a legközelebbi doktori órán megjegyezte – nem külön címezve vagy személyes éllel –, ő úgy tudja, ha dedikációban magyarul az *in memoriam* fordulattal élünk, azt anyanyelvünkön úgy fejezzük ki, hogy az illető „emlékére” írunk.

Elhűltem. Ugyan rám is vetett pillantást, de nem hozzám beszélt. Kiigazított, és nem kijavított, végképp nem megalázott. Mégis valahogy életem egyik csendes megaláztatását láttam ebben, mert rossz szemmel néztem tanári közvetlenségét. Vannak dolgok azonban, amelyeket sohasem késő megtenni, például megbocsátani vagy megtérni. Vagy amelyek sohasem történnek meg velünk későn. Ilyen megérteni valamit. Megértettem, szoros értelemben vett *hallgató* létemre nem voltam még elég érett Iván pedagógiájához, aki bizalmat táplált egyfajta szókratészi bábáskodó módjára hallgatói felfogóképessége iránt, függetlenül attól, hogy kiérdemelték-e azt, vagy sem... Nem anyagismeretre apellált, hanem a gondolkodás képességére, az ész mint munkaeszköz és az ész mint pihenőeszköz használatára, e kétféle intellektuális tevékenység kölcsönös fölerősítésének a módjára. Nem nézte különösebben a másik személyét vagy tárgyi tudását, hanem azt, hogy bizonyos alapfeltételek felállítása és tisztázása során mit ismer fel, és mire jön rá a vele szemközt ülő. A doktori órák valójában szellemi terepgyakorlatok voltak, amelyeken az irodalomtörténeti adatok tömkelegével szemben Iván adta problémafelvetések analízisével foglalkoztunk, és ennek egy-két

társunk esetében a legnagyobb eredménye és elismerése a közös ötletelés hevében fogant társszerzőség státusza lehetett.

Kedves Iván! Akár létezik, akár nem, okszitánul vagy másképp, olyan szó, hogy *fikon* (svédül 'füge' jelentésű), ez a szó számomra az együtt gondolkodás képességét jelenti 'szerez, talál' értelemben. Azt, amit a részedről sokáig nem értettem, a gondolkodáshoz megelőlegezett mélységes bizalmat, és amit egyetemi hallgatói éveim alatt tőled így is megtapasztalhattam – most az emlékedre közlöm. Vagy ahogy egy ismeretlen, Krisztus utáni római költő mondhatta volna:

Et gaudium vestrum
Ad praeceptorem suum IH
(Feria quinta, hebdomada sancta)

Non meminisse iuvat quanto te plura docebit
Quo sine mundus erat nullis novusque vetusque?
Quae ad verba ferens animam et haec mente revolvit
Et meminisse iuvat quanto te mercede emit
Qui posuisse potest vitam solusque creare.
Sic quotiens meminisse iuvat humore carentes
Vires, ingenios, virtus atque omnia plura
Entia, immemorem esse nefas spiritu stultorum.¹

Vajon aki az alkalmatlanokat és semminek látszókat ilyen irgalomra méltatad életedben, jöhetnél légyen mástól, mint Istentől, és hol lehetnél máshol, mint Istennél?

---

¹ És a ti örömtők
H. I.-nak

Nem jó elképzelni, mennyire többre tanít majd,
Nélküle nincsen föld és ég, sem az új, sem a régi?
Melyhez vonzódo lelkét új szóra sodorta
Jó megsejteni is, mely nagy árat fizet érted,
Aki letenni, teremni az életet egymaga képes.
Így valahányszor elkápráztat mindaz, amid van,
Érdemeid meg a szellemi, testi erőd, de a véred
Híg már, el ne feledd, hogy vannak együgyü lelkek.

2024 nagyhetében